

 Artikkelit

Kuolenko minä seuraavaksi?

Vihan ja pelon kierrätystä Kauhajoen koulusurmaajan kuvan vastaanotossa

Nuori mies osoittaa aseella katsojaa silmiin *Iltalehden* uutissivulla 24. syyskuuta 2008. Kyseessä on pysäytyskuva Kauhajoella tapahtuneiden koulusurmien tekijän internetissä julkaisemasta videosta, jossa hän esittää suoran, katsojaan kohdistuvan tappouhkauksen. Mitä ilmeisimmin *Iltalehti* pyrki shokeeraamaan katsojia julkaisemalla kuvan surmien jälkeisenä päivänä. Toimittajat ovat perustelleet kuvan käyttöä sillä, että ihmisten on saatava tietää kaikki mahdollinen tapahtuneesta. Mutta miten lukijat reagoivat nähdessään ampujan kuvan lehdessä? Kuva näytettiin kolmellekymmenelle haastateltavalle osana uutiskuvien vastaanottoa tarkastelevaa tutkimusta. Analysoin haastattelupuhetta Sara Ahmedin (2004a; 2004b) tunnetalouden käsitteen avulla, ja tutkin miten vihan ja pelon tunteita kierrätetään koulusurmaajan kuvan vastaanotossa. Surmaajan kuvan representoima väkivallan uhka tarjoaa katsojalle uhrin paikkaa. Kuvan viha on tarttuvaa, ja se vaikuttaa liikuttavan lähes kaikkia haastateltavia. Aseella uhkaamiseen on vaikea olla reagoimatta.

AVAINSANAT: tunne, affekti, kierrätys, koulusurmat, media

Pohjanmaalla sijaitseva Kauhajoen kaupunki nousi uutisotsikoihin 23.9.2008, kun paikallisen ammattikorkeakoulun oppilas surmasi kymmenen koulutoveriaan, yhden opettajan ja itsensä. Ennen tekoaan ampuja julkaisi internetin YouTube-sivustolla neljä videota, joissa hän ampuu ampumaradalla. Lisäksi hän julkaisi *IRC-Galleriassa* kolme videota ja kuvia, joissa hän poseeraa uhmakkaasti aseensa kanssa. Surmien jälkeisenä päivänä *Iltalehti* julkaisi uutisjutun yhteydessä pysäytyskuvan videosta, jonka ampuja oli julkaissut internetissä surmapäivän aamuna. Siinä tekijä esittää ensin uhkauksen katsojalle (”You will die next”) ja ampuu sen jälkeen kohti maahan asetettua kameraa¹. Kuva videosta on pysäytetty kohtaan, jossa ampuja osoittaa kameraa aseella ja tuijottaa sen kautta katsojaa silmiin. Kuva on liitetty kokonaisen aukeaman

laajuiseen uutisjuttuun, jossa surmaaja rinnastetaan Jokelan koulusurmien tekijään. Vierekkäin sivulle asetetuissa kuvissa miehet osoittavat aseella kohti kameraa.

Kuva 1. *Iltalehti* julkaisi 24.9.2008 Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien tekijöiden kuvat samalla aukeamalla.

Surmien tapahduttua, toimittajien ja kuvaajien saapuessa Kauhajoelle, ei tarjolla ollut kovinkaan dramaattista kuvamateriaalia. Osin tästä syystä tapauksen uutisoinnissa käytettiin runsaasti ampujan internetissä julkaisemaa materiaalia (Raittila ym. 2009, 50). Lehtien ja verkkolehtien kautta kuvat kiersivät laajalti suomalaisyleisölle ja koko maailmalle. Tarkastelen tässä artikkelissa Kauhajoen surmaajan kuvan ja sen katsojien affektiivista kohtaamista: miten katsojat puhuvat kuvan herättämistä vihan ja pelon tunteista?

Tunteiden tutkimus on yleistynyt 1990-luvulta alkaen humanistisissa tieteissä ja yhteiskuntatieteissä jopa siinä määrin, että puhutaan affektiivisesta käänteestä. Tunteen käsitteellä on pyritty ymmärtämään merkityksen materiaalisuutta sekä kulttuurin ja yhteiskunnan subjektien ruumiillisuutta (Koivunen & Paasonen 2001; Koivunen 2008; 2010). Muutamia tutkimuksia on tehty myös uutisista ja journalismista (esim. Pantti 2005; 2009; Pantti & Wieten 2005; Pantti & van Zoonen 2006; Pantti & Wahl-Jorgensen 2007). Tunteiden teeman on esitetty olevan erityisen ajankohtainen mediatutkimuksessa yleisön ja katsojuuden tutkimuksen alueilla (Koivunen 2008, 7). Kulttuurintutkimuksen alalla on tehty runsaasti tutkimusta tekstien vastaanotosta, jossa myös tunteet otetaan huomioon (klassikoista esim. Radway 1984; Stacey 1994). Sitä vastoin kuvien vastaanoton tutkimusta on tehty vähän, ja pääasiassa se on pohjautunut niin sanottuun kuvälähtöiseen tutkijatulkintaan (Seppänen 2000, 20) – eli vastaanottoa on tutkittu tutkijan oman katsojuuden kautta (esim. Kyrölä 2010a).

Myös juuri koulusurmia koskevassa kansainvälisessä tutkimuksessa mediayleisöjen näkökulma on jäänyt vähäisemmälle huomiolle. Tutkimus on keskittynyt median representaatioihin ja erityisesti koulusurmien uutisointiin (mm. Muschert 2007; Spencer & Muschert 2009; Frymer 2009; Birkland & Lawrence 2009). Suomalaiset tutkimukset Kauhajoen surmien uutisoinnista ovat keskittyneet media- ja verkkoaineiston analyysiin sekä toimittajien näkemyksiin tapahtumista (Sumiala 2009; Sumiala & Tikka 2009; Raittila ym. 2008; 2009). Tapahtumia on analysoitu Suomessa myös kriisiviestinnän näkökulmasta (Hakala 2009a; 2009b). Jokelan koulusurmia käsitelleessä tutkimuksessa (Raittila ym. 2008) haastateltiin myös yleisön edustajia, tosin vain muutamia. Tämä artikkeli pyrkii tuomaan mukaan erityisesti mediayleisön ja vastaanoton näkökulmaa sekä Kauhajoen uutisointiin että kuvien affektiiviseen kohtaamiseen.

Puhetta tunteista

Aineistoni koostuu 30 teemahaastattelusta, joissa tarkastellaan lukijoiden luottamusta uutiskuviiin (Puustinen & Seppänen 2010). Haastattelut tehtiin touko-syyskuussa 2009². Ne olivat keskimäärin 45 minuutin mittaisia. Kussakin haastattelussa esitettiin noin kymmenen erilaista esimerkkiä painetun ja verkkomedian uutiskuvista, jotka oli valittu suurilevikkisimmistä suomalaisista sanomalehdistä³. Joukossa oli kuvia eri uutisosastoista: kotimaa, ulkoma, talous, viihde ja kulttuuri. Kuvat valittiin virikkeiksi keskustelulle, ja ne toimivat myös varsinaisina keskustelun kohteina.

Italehden kuva Kauhajoen surmaajasta oli yksi haastateltaville esitetyistä kuvista. Artikkelissa tarkastelen juuri tähän kuvaan liittyviä kommentteja.

Menetelmänä on käytetty puolistrukturoitua teemahaastattelua, jossa kaikkien haastateltavien kanssa käydään läpi tietyt teema-alueet ja niihin liittyvät kysymykset (Alasuutari 1999; Eskola & Suoranta 2000). Kauhajoen surmaajan kuvaa käsittelevää haastattelutekstiä on yhteensä 64 sivua. Yksittäisten vastausten pituus vaihtelee puolestatoista liuskasta neljään. Haastateltavat saivat nähdäkseen kaikki esimerkkikuvat ensin ilman kuvatekstejä. Pyysin heitä kertomaan vapaasti kuvien herättämistä ajatuksista ja tunteista. Kysymyksellä pyrin tarjoamaan tilaisuuden kuvan avoimeen tulkintaan, ilman johdattelua luottamuksen kysymykseen. Tämän jälkeen näytin kullekin haastateltavalle koko uutisaukeaman ja keskustelimme kuvasta siihen liittyvän tekstin sekä koko lehden kontekstissa. Kauhajoen kuvan kohdalla kysyin vielä lopuksi, mitä mieltä haastateltavat ovat kuvan julkaisemisesta lehdessä. Kysymyksen kuvien herättämistä tunteista oli siis alun perin tarkoitus johdattaa hienovaraisesti haastateltavia puhumaan kuvien luotettavuudesta, mutta se tuotti samalla kiinnostavaa aineistoa kuvien affektiivisesta vastaanotosta⁴. Laadullinen aineisto on usein niin monipuolinen, että siitä voi löytää erilaisia tarkastelun kohteita (Ruusuvoori ym. 2010, 16).

Analysoin haastatteluja erittelemällä niistä erilaisia puhetapoja. Rajasin Kauhajoen kuvaa koskeva aineiston esiin muun haastatteluaineiston seasta, luin sitä läpi ja jäsentelin sen teemoittain sisällön perusteella. Kuvan yhteydessä puheessa ilmenneitä teemoja olivat muun muassa koulusurmien tapahtumat, sen seuraukset ja median etiikka. Seuraavilla lukukerroilla aloin eritellä tunteita ilmaisevia puhetapoja. Menetelmä mukailee diskurssianalyttistä viitekehystä, jonka mukaan tulkintamme todellisuudesta on aina kulttuurisesti ja sosiaalisesti muotoutunutta. Kieli nähdään osana todellisuutta, ei todellisuuden kuvajaisena (Jokinen ym. 2000). Erilaiset puheavat nähdään siis kulttuurisesti ja sosiaalisesti jäsentyneinä. Tässä artikkelissa tarkastelun kohteena eivät siis ole haastateltavien tunteet sinänsä, vaan tunneilmaisut haastattelupuheessa.

Haastattelujen rajoituksena on se, että olemme kielen varassa. Kieli taas on vain representaatio itse ilmiöstä. Puhe perustuu aina tulkintoihin. Myös tunteet ovat kulttuurisesti ja sosiaalisesti jäsentyneitä tulkintoja. Haastatteluita analysoidessa tutkija tekee siis tulkintoja haastateltavien tulkintoista. Haastattelu on myös keinotekoinen tilanne. Tässä tutkimuksessa haastateltavien tunteita ja ajatuksia kuvasta kutsutaan esiin arkisille tilanteille vieraalla tavalla. Haastatteluiden antama aineisto on myös rajallinen siinä mielessä, että ihmiset eivät aina sano ääneen kaikkea, mitä ajattelevat tai tuntevat.

Lisäksi tutkimusasetelmaan liittyy eettisiä kysymyksiä. Kriittisen tutkimuksen paradoksi on se, että pyrkiessään purkamaan tutkimaansa ilmiötä se väistämättä samalla osallistuu sen rakentamiseen. Tutkimukseni tarkoituksena on purkaa kuvan ja tunteiden kierrätyksen prosessia, mutta samalla se väistämättä osallistuu juuri samaan kierrätykseen. Näyttämällä Kauhajoen ampujan kuvaa haastateltaville heistä tehdään – joskin omalla suostumuksellaan – kuvan katsojia. Myös kuvan julkaisemi-

nen uudelleen tässä artikkelissa kierrättää edelleen kuvaan liittyvää affektiivisuutta. Perustelen kuvan liittämistä osaksi tätä artikkelia kuitenkin sillä, että se on keskeinen osa aineistoa ja tieteellisen raportoinnin käytäntöihin kuuluu aineiston esittely mahdollisimman selvästi. Tämän artikkelin tavoitteena on pohtia, miksi ja miten kyseisen kuvan näyttämistä saatetaan pitää järkyttävänä. Kuvan julkaisemiseen liittyy riski siitä, että lukija saattaa järkyttyä sen nähdessään. Toisaalta ilman kuvaa, juuri sen puuttuminen saattaisi herättää kysymyksiä.

Edellä esitetyt rajoitukset huomioiden kielellisten representaatioiden analyysi on kuitenkin käyttökelpoinen menetelmä tutkia yksilöiden ja kuvan affektiivista kohtaamista. Analyysiäni on ohjannut Sara Ahmedin (2004a ja 2004b) idea tunteiden tai affektien kierrätyksestä representaatioiden välityksellä.

Kuvat kierrättävät affekteja

Kuvan ja katsojan kohtaaminen on viestinnällinen ilmiö. Kuvallinen, ei-sanallinen, viestintä puhuttelee usein katsojan tunnealueita – tätä kutsutaan affektiiviseksi kohtaamiseksi (mm. Koivunen & Paasonen 2001; Ahmed 2004a; 2004b). Kuvan tuottajalla on omat affektiiviset tarkoituksperänsä, mutta katsojilla on mahdollisuus tulkita niitä omalla tavallaan (ks. myös Hall 1992, 133–148). Kuvista tulkitut tunteet liikkuvat meitä eri tavoin. Affektit pistävät liikkeelle paitsi ajatuksia myös kehollisia reaktioita tai konkreettista fyysistä toimintaa. Lähdän liikkeelle Sara Ahmedin (2004a; 2004b) ajatuksesta, että tunteet kiertävät kaikenlaisessa vuorovaikutuksessa. Tunteiden kierto tapahtuu siis yhtälailla suorassa kommunikaatiossa kuin representaatioiden tai objektien välityksellä, kuten Kauhajoki-kuvan tapauksessa.

Kulttuuristen elementtien kierrätys on nykyisessä verkkoyhteiskunnassa hyvin yleistä ja helppoa. Juuri kulttuurin kierrätyksen verkostoissa ihmiset muodostavat, välittävät edelleen ja uusintavat ymmärrystä itsestään ja siitä maailmasta, jossa he elävät ja jota myös muut muokkaavat (Sumiala 2008). Kauhajoen koulusurmien yhteydessä merkit, kuvat ja tunteet välittyivät ja ritualisoituivat kierrätyksen ansiosta ja sen seurauksena (Sumiala & Tikka 2009). Kuvat ovat osa ei-kielellistä viestintää, ne osallistuvat tunteiden kierrätykseen.

Kieli, rakenteet ja tekstuaalinen lähestymistapa ovat olleet pitkään vallalla post-strukturalistisessa kulttuuriteoriassa. Huomion kiinnittäminen tunteisiin ja affekteihin on ainakin osin ollut reaktio teorian rajoituksia vastaan. Erityisesti feministisessä tutkimuksessa on kritisoitu sitä, että jopa ruumiillisuutta on tutkittu diskursiivisena ottamatta huomioon kehon materiaalisuutta. Affektin käsitettä on käytetty pitkään psykologiassa, psykoanalyysissä ja sukupuoliteoriassa, mutta niiden ulkopuolella käsite on yleistynyt vasta 1990-luvun puolella. Affektin teoretisointi tuo mukanaan ruumiillisuuden, materian ja biologian. (Liljeström & Paasonen 2010; Blackman & Venn 2010.) Affektiteoriaa on puolestaan kritisoitu siitä, että tarjotessaan vaihtoehtoa sosiaaliselle determinismille ja korostaessaan affektin autonomisuutta se unohtaa affektien sosiaalisen puolen (Hemmings 2005). Diskursseilla, representaatioilla

ja symboleilla on kuitenkin edelleen paikkansa, sillä affektin ja diskursiivisen tulkinnan välinen yhteys on merkittävä. Affektiivinen tulkinta on dynaaminen kohtaaminen tekstin ja lukijan välillä (Liljeström & Paasonen 2010, 2). Tässä tutkimuksessa korostuu affektien sosiaalinen puoli ja niiden kierrätys kuvallisen representaation kautta.

Tunteen ja affektin käsitteet eroavat toisistaan siinä, että tunteella viitataan usein kulttuuriseen ja sosiaaliseen ilmaisuun, kun taas affektit nähdään biologis- ja fyysis-peräisinä. Affekti kuvaa syvästi tunnettuja, monimutkaisia, sosiaalisen ja subjektiivisen välisiä rajankäyntejä kehojen, representaatioiden ja objektien välillä (Koivunen 2008, 6; 2010; Kyrölä 2010a, 21). Affektin käsite kiinnittää huomion siihen, että tunteet ovat paitsi mielen tiloja ja liikkeitä myös kehollisia kokemuksia. Esimerkiksi vihan tunne toimii vahvasti ihmiskehojen kautta. Se ei näy ja tunnu ainoastaan toimintana ja liikkeenä vaan myös sisäisinä tuntemuksina ja toimintoina, kuten sydämen lyöntien tihentymisenä ja adrenaliinin erityksenä (Ahmed 2004a, 49). Haastatteluaineiston puute on tässä mielessä se, ettei haastatteluissa kysytty erikseen sitä, miltä kuvan katsominen tuntuu kehossa. Haastattelupuheen avulla ei muutenkaan päästä suoraan käsiksi ruumiillisiin kokemuksiin, joita voisi mitata esimerkiksi kokeellisessa tutkimuksessa.

Elokuvan ja median tutkijat ovat tarkastelleet katsomiseen liittyvää affektiivista kohtaamista, kuvan kehollistettua kokemista (esim. Sobchack 2004; Koivunen 2010; Kyrölä 2010a; 2010b). Lihavuuden mediaesityksiä tutkineen mediatutkija Katariina Kyrölään mukaan kuvan katsominen on affektiivinen kohtaaminen katsovan kehon ja katsottavana olevan kehon välillä (Kyrölä 2010a, 17–20). Affekteja ei nähdä staattisina, vaan ne muotoutuvat jatkuvasti uudelleen erilaisissa kohtaamisissa. Toiset kehot tai kuvat toisista kehoista voivat kirjaimellisesti liikuttaa olemustamme, saada meidät liikkuneiksi tavalla, jota ei voi helposti ilmaista sanallisesti. (Featherstone 2010, 195.)

Sara Ahmed on yksi keskeisistä affektiteorian muotoilijoista. Hänen teoriansa on käyttökelpoinen Kauhajoen ampujan kuvan vastaanoton tunnelmaisujen tutkimukseen, koska se lähtee liikkeelle juuri affektien ja representaatioiden yhteydestä (Ahmed 2004a; 2004b). Ahmedin mukaan tunteet tai affektit ovat paitsi kognitiivisia myös kehollisia, ei-verbaalisia prosesseja. Ne liikkuvat vuorovaikutuksessa representaatioiden kuten kuvien ja puheen välityksellä. Affektit eivät kuitenkaan sisälly merkeihin tai tuotteisiin, vaan ne ilmenevät merkkien ja tuotteiden kierrätyksen seurauksena. Ahmed kirjoittaa tunteiden heijastusvaikutuksesta (*'rippling' effect of emotions*), jolla hän viittaa tunteiden liikkeeseen eri suunnissa. Tunteet liikkuvat sivuttain: merkien, hahmojen ja objektien välillä. Ne liikkuvat myös eteen ja taakse: mennyt aika, eli historia, on läsnä myös tässä hetkessä. (Ahmed 2004a, 45.) Esimerkiksi valokuvan ottamisen hetkeen voi liittyä tunteita, joita kuvattavat kokevat. Myöhemmin katsojat saattavat liikkua katsoessaan kuvaa.

Ahmed käyttää emotion ja affektin käsitteitä lähes synonyymeinä. Hänelle tunteen ja affektin välinen ero ei ole tärkeä, sillä kummassakin on kyse vallasta liikuttaa ja muotoilla kehoja ja objekteja. Ahmedille affektit ovat paitsi psykofyysisiä myös ennen kaikkea sosiaalisia. Affektit toimivat kuten talous, jossa tavaroita ja merkkejä vaihdetaan ja kierrätetään. Tunteet eivät sijaitse subjektissa, merkissä tai tuotteessa, vaan

ne muodostuvat kierrätyksen tuotteena. Ampujan kuvasta tekee yhteiskunnallisesti merkittävän se, että sitä ja vastaavia kuvia Kauhajoen tapahtumista on kierrätetty mediassa laajalti. Ahmedin mukaan representaatiot ja merkit saavat lisää affektiivista arvoa, kun ne liikkuvat merkkien välillä ja yhdistyvät toisiin merkkeihin. Mitä enemmän merkkejä kiertää, sitä affektiivisempia niistä tulee. Tämä näkyy myös Kauhajoen surmaajan kuvan kierrätyksessä: mitä suurempi yleisö kuvan näkee, sitä laajemmin myös affektit liikkuvat. Yksittäinen subjekti on affektien talouden (tai vaihdannan) solmukohta, ei sen alku tai päämäärä. Tunteiden sivuttainen tai pitkittäinen liike muodostuu ja toimii aina suhteessa johonkin. Tunnetalous on siis sosiaalista, materiaalista ja psyykkistä. (Ahmed 2004a, 45–46.)

Kouluampujan kuvassa ja sen katsojien tulkinnoissa on monta tahoja, jotka osallistuvat affektien kiertoon. Ensinnäkin on surmaaja, joka kuvaa ampumistaan ja uhkailujaan ("You will die next") ja julkaisee tekemänsä videon internetissä. Toiseksi (monien muiden lehtien ja verkkojulkaisujen tavoin) *Iltalehden* toimittajat tekevät internetistä löytämästään materiaalista omat tulkintansa: he valikoivat ja kehystävät kuvan julkaisemalla sen uutisjutun yhteydessä. Kolmanneksi yleisö tulkitsee uutista ja kuvaa lukiessaan lehteä tai nähdessään sen verkossa. Näin Kauhajoen ampujasta mediassa luotu kuvaa muuntuu välineiden ja yleisöjen välisessä kierrätyksessä (ks. Sumiala & Tikka 2009; Valaskivi 2007).

Aineistoni haastattelupuheessa korostuivat vihan ja pelon tunneilmaisuudet. Rajaan tarkasteluni siis siihen, miten katsojat tulkitsevat vihan ja pelon affekteja Kauhajoen koulusurmaajan kuvasta. Miten tunteita kierrätetään ja käsitellään kuvan kohtaamisissa?

Uhka ja viha

V: Aika tommonen väkivaltainen kuva.

K: Mitä se herättää sussa katsojana?

V: [tauko 4 s.] No, tavallaan se osoittaa tuossa sitä lukijaa ja samalla, jos mä lukisin, tai katsoisin tätä kuvaa, niin se osoittaisi myös mua, että se on niin kuin uhka kaikille.

(Jussi, 24 v.)

Näytin haastateltaville kuvan Kauhajoen ampujasta ensin ilman otsikkoa ja kuvatekstejä. Kysyin heiltä: mitä ajatuksia ja tunteita kuva herättää? Haastattelujen ajankohtana tapahtumasta oli kulunut noin vuosi. Useat haastateltavat kuitenkin sanoivat tunnistavansa suoralta kädeltä kenestä, ja mistä uutisaiheesta, oli kyse. Oli myös arvattavissa, että monet haastateltavat luonnehtisivat kuvaa uhkaavaksi, ahdistavaksi ja pelottavaksi. Edellä olevassa sitaatissa haastateltava sanoo, että kuvan kautta ampuja näyttäytyy uhkana meille kaikille. Haastattelupuheessa kuva näyttäytyy väkivaltaisena, rajuna, katsojaan kohdistuvaa vihaa ja turhautumista huokuvana.

Semmonen tietty aggressiivisuus tulee heti kuvaan, koska ammunta on hyvä harrastus, mutta sillä ei ikinä tähdätä ketään. (Tapio, 64 v.).

Kuvan edessä koettu epä mukavuus on kuitenkin ristiriitaista: joistakin haastatetuista näkyy, kuinka kuva sekä työntää pois luotaan että vetää puoleensa (vrt. Kyrölä 2010a, 17–20). Esimerkiksi Jenni kertoo haastattelussa, että kuvasta tulee pelokas ja ahdistunut olo, mutta silti tämä saa hänet myös kiinnostumaan ja lukemaan jutun:

Jos mä näkisin tällöisen kuvan lehdessä niin mä kyllä varmaan ilman muuta ehkä lukisin sen jutun. Vaikka tämä kuva onkin niin tällöinen jotenkin, että huh, hui! Mitä tapahtuu? Niin, silti varmaan tulisi luettua tämä, ja tässähan tietenkin heti justiainsa osaa yhdistää tämän, että nämä on näihin kouluampumisiin ja muihin videoihin, mitä on nettiin laitettu. (Jenni, 23 v.)

Toisinaan haastatteluissa kuvaillaan, kuinka kuva koetaan ainoastaan luotaan-työntäväksi. Monet sanovat, että kuva on vastenmielinen, eivätkä he haluaisi edes katsoa sitä. Kuvan sanotaan välittävän aggressiota, joka halutaan torjua:

[...] mä kääntäsin katseen pois, sillä tavalla, että ei noin saa tehdä, äitikin on sanonut, että pyssyllä ei saa osoitella. Että tämä herättää semmoista aggressiota ja uhmaa, ja varsinkin, kun sitten liitetään uutisointiin, kyseiseen uutiseen. (Kaisa, 53 v.)

Kuvaa katsoessaan moni sanoo kohtaavansa väkivallan uhkan ja vihan. Näyttäisi siltä, että kontekstin tunteminen lisää kohtaamisen intensiteettiä. Haastateltavat kertaavat eri medioista kuulemiaan tai lukemiaan tarinoita koulusurmaajasta, hänen taustastaan ja rikoksestaan. Ahmedin mukaan vihan tunne on voimakas ja intentionaalinen affekti, joka kohdistuu jotakuta tai joitakuita vastaan. Viha kohdistuu aina johonkin, vaikka tämä joku ei välttämättä ole olemassa ennen affektin syntyä. Vihassa on kyse subjektin ja kuvitteellisen toisen intiimistä suhteesta, jossa toista ei voida sulkea ulkopuolelle. Viha tarvitsee kohteen, johon kiinnittyä. Vihaaja on siis tietyllä tapaa riippuvainen kohteestaan. Viha on investointi (vihan) kohteeseen, jonka seurauksena kohteesta tulee osa subjektin elämää, vaikka uhka koetaan kenties ulkoapäin tulevana. Vihan subjekti ei siis ole välinpitämätön kohdettaan kohtaan, sillä välinpitämätön ei tarvitsisi kohdetta. (Ahmed 2004a, 49–51.) Kauhajoen ampuja ei ole välinpitämätön videon katsojaa kohtaan. Hän on tehnyt videon varta vasten pelotellakseen mahdollisia uhrejaan sekä kaikkia, jotka sattuvat videon näkemään. Haastattelupuheesta voidaan tulkita, että viha on tarttuvaa ja se liikuttaa kuvan katsojia.

Ahmed kirjoittaa, että usein viha nähdään rakkauden vastakohtana. Samoin kuin rakkaudessa viha sitoutuu kohteeseensa, mutta negatiivisella orientaatiolla. Viha haluaa käydä toiseen kiinni, vaikka se haluaa tuhota tämän. Viha on negatiivinen sidos toiseen, jonka vihaaja haluaa hävittää pois kehollisesta ja sosiaalisesta läheisyydestään. Viha toimii affektien taloutena, se kiertää ja liikkuu merkeissä ja

kehoissa. (Ahmed 2004a, 49–51, 60.) Surmaajan kuva on hyvin voimakas, koska sen viha pyrkii kiinnittymään kuvan umpimähkäiseen katsojaan. Tappouhkaus on suunnattu koko yhteiskunnalle.

Pelko

Hemmetin ahdistava kuva. Ahdistaa vaan ja pelottaa. Pelottava. (Johanna, 24v.)

Viha vaikuttaa niihin, jotka ovat vihan kohteena. Vihan kohde kokee vihan ja usein reagoi siihen pelolla. (Ahmed 2004a, 57–58.) Moni Kauhajoen surmaajan kuva puhuttelee katsojaa vihattuna, ja useat haastateltavat tunnistavat itsensä vihan kohteena. ”Pistää miettimään, tuollaiseltako se nyt sitten tuntuu, kun aseella tähdätään,” sanoo Jussi. Haastateltavat pohtivat kuvan luomaa valta-asetelmaa, jossa ampuja pakottaa kuvan katsojan uhrin asemaan: ”Mä olen katsojana tässä niin kun totaalisesti uhri ja tämä toinen henkilö on, hänellä on tavallaan kaikki valta käsissään” (Timo, 40 v.).

Ahmed (2004a, 64) kirjoittaa, että pelko toimii sekä niiden kehojen läpi, jotka ovat pelkoa tuntevia subjekteja että niiden, jotka ovat pelon kohteita. Pelko on suhde kehojen välillä, se tuo kehot yhteen ja työntää ne erilleen. Pelko sulkee sisäänsä kehon, joka tuntee pelkoa. Se myös rakentaa sulkeutuneita kehoja, jotka sisältävät pelkoa ikään kuin se tulisi ulkoa ja liikkuisi sisäänpäin. Myös pelko toimii affektien taloutena, se ei sijaitse positiivisesti tietyssä objektissa tai merkissä. Selkeän sijainnin puuttuminen mahdollistaa pelon liikkumisen ja liukumisen merkeissä ja kehoissa. Tämä liukuminen pysähtyy vain hetkellisesti, kiinnittyessään merkkiin tai kehoon. Pelon tunteessa on kysymys itsen, meidän tai koko elämän säilyttämisestä. Haastateltavat kertovat siitä, miten he kokevat kuvan uhkaavaksi ja pelottavaksi. Se luo odotuksen jännityksen siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu.

Ja tämä on aika julma kuva, kun toi on ilmeetön toi ampuja ja sillä on ajatukset kuitenkin jo selvät, että se tulee ampumaan ihmisiä. (Seija, 61 v.)

Ahmedin (2004a, 65) mukaan pelkoon liittyy tärkeä ajallinen ulottuvuus: pelkäämme kohdetta, joka lähestyy. Pelko, kuten kipu, tuntuu intensiteetissään epämiellyttävältä. Vaikka pelon epämiellyttävä kokemus tuntuu tässä hetkessä, se liittyy erityisesti tulevaisuuteen. Pelkoon liittyy loukkaantumisen tai kivun odotus: aikooko aseella uhkaaja todella ampua minua tai muita viattomia ihmisiä? Pelko projisoi meidät nykyhetkestä tulevaan, mutta tulevaisuuden pelon tunne painaa voimakkaalla kehollisella kokemuksella tässä hetkessä. Pelko saattaa nostaa hien pintaan, sydän lyö tiheämmin, koko keho jännittyy odotuksen intensiteetistä. Voimakkaimmillaan pelon affekti voi saada aikaan toimintaa: pakenemisen tai halvaantumisen paikoilleen. Pelon kohde ei ole yksinkertaisesti edessämme, vaan se pusertaa pelon kokijaa tässä hetkessä tulevan kivun odotuksena.

Haastatteluissa katsotaan vain kuvaa ja haastateltavat tietävät, ettei vaara ole välitön. Kuvan pelottavuutta lisää kuitenkin tieto siitä, mitä ampuja teki seuraavaksi ja tieto siitä, että näin on tapahtunut myös aiemmin. Haastateltavat puhuvat peläten, että joku vielä ottaa Jokelan ja Kauhajoen ampujista esimerkkiä ja sama tragedia toistuu uudelleen. Olisi siis mahdollista, että itse joutuisi joskus tilanteeseen, jossa joku uhkaa aseella ja aikoo tappaa. Esimerkiksi Niina kuvailee tätä uhrin näkökulmasta:

Tämä on epätoivoa. Tämä on niin, niin, kova kuva jo tämä tämmöinen, että kun ihminen katsoo silmiin ja ampuu. Siis sähän voit kuvitella olevasi tässä toisella puolella asetta, siis mikä se on se tunne, kun sä makaat lattialla ja tommonen ihminen katsoo sua silmiin ja tiedät, että se ampuu ja sillä ei ole silmissä mitään muuta, kun se tyhjä. (Niina, 38 v.)

Pelko voi kutistaa ja rajoittaa subjektin kehon liikkumista siinä määrin, että se valmistautuu mahdolliseen pakoon (Ahmed 2004a, 68). Tämän kaltainen affektiivinen reaktio tuli ilmi myös haastateltavien ilmaisemassa halussa päästä pois kuvan katsojan asemasta.

Pako

Tämähän näyttää suoraan minuun, että tulee tosi paha olo. Panisin tällasen kuvan aika pian pois. (Ritva, 62v.)

Ritvan tapaan useat haastatellut kertovat haluavansa päästä pois kuvan asemoimasta pelosta ja uhrin asemasta. Ahmed kirjoittaa (2004a, 68–69), että pelkoa tuntiessaan keho kutistuu ja vetäytyy pois pyrkiessään välttämään uhkaavan kohteen. Pelottelu toimii siten, että joidenkin kehojen toivotaan vievän vähemmän tilaa. Pelko rajaa kehon liikkumatilaa sosiaalisessa tilassa, ja sillä voidaan hallinnoida yksittäisiä ihmisiä ja kokonaisia väestönosia (ks. myös Foucault 2008; Koskela 1999). Pelko ei ole lähtöisin yksilön kehosta, vaan pelko muodostuu subjektin tulkintana tilanteesta, joka rajoittaa tämän liikkumavapautta. Tulkinta on riippuvainen tietyistä narraatioista, jotka määrittelevät sen, kuka ja mikä on pelottava. Mitä enemmän emme tiedä, mitä tai ketä pelkäämme, sitä enemmän maailma tuntuu pelottavalta. Pelko toimii rajoittaen toisia kehoja toisten liikkeen ja laajenemisen kautta. (Ahmed 2004a, 68–69.)

Kauhajoen ampujan tarkoitus oli mitä ilmeisimmin levittää pelkoa videokoosteelan. Haastateltavat kuvailivat pelon tunteita, vaikka heillä on kuvaan ja siihen liittyviin tapahtumiin ajallista ja paikallista etäisyyttä. Haastateltavilla oli erilaisia tapoja ottaa etäisyyttä vihaisen ampujan kuvaan tai pyrkiä hallitsemaan pelon tunnetta. Monet sanovat, että he yksinkertaisesti kääntäisivät sivua kuvan nähdessään. Sanna kuvailee haastattelussa, että tekee mieli ottaa askel taaksepäin ja kääntyä pois, jos joku osoittaa aseella. Toinen tapa käsitellä ja hallita pelon tunnetta on ajatella, että kyseessä on vain kuva. Tilanne ei siis ole tällä hetkellä tapahtuvaa todellisuutta.

[...] kyllä mä tiedän, että se ei ole mulle vaarallinen koska se on vaan kuva, mutta se että aseella osoittaminen – siis sitähän ei tehdä edes TV:ssä koska se on ihmiselle sen verran vastenmielistä. (Niina, 38v.)

Olen tulkinnut pelon hallinnoinniksi myös ilmaiset, joissa ampujan käytös kategorisoidaan huonoksi. Haastateltavat ottavat etäisyyttä kuvan herättämiin tunteisiin myös pohtimalla rationaalisesti kuvan estetiikkaa intertekstuaalisessa kontekstissa. Kuvaa rinnastetaan fiktiiviseen kuvakerrontaan, kuten televisiosarjoihin ja elokuvaan. Edellä Niina viittaa lainauksen lopussa siihen, ettei katsojia osoiteta aseella edes televisiossa. Tainan mukaan kuva on kuin ”saksalaisesta huonosta telkkaripoliisisarjasta. [...] nämä ovat sitä estetiikkaa, että aseella osoitetaan ja meinataan telottaa se maassa oleva tai alhaalla istuva vähintäänkin pienempikokoinen ihminen” (Taina, 48v.). Heikillä tulee mieleen puolestaan Quentin Tarantinon ja Guy Richien elokuvat, joissa sidottuja ihmisiä kidutetaan ja uhataan aseella. Muutamien muiden tapaan hän pohtii syytä ampujan käytökseen ja miettii minkälainen rooli medialla on siinä, että ampujan käsitys normaalista elämästä on hämartynt: ”tuossa on nähty jotain action-elokuvia vähän liikaa” (Heikki, 38v.).

Haastateltavat pohtivat sitä, kuinka monet ihmiset olivat jo mahdollisesti ehtineet nähdä ampujan tekemiä videoita verkossa ennen surmapäivää. He puhuvat myös yleisesti internetissä olevista väkivaltaisista kuvista ja videoista, ja arvelevat niiden olevan haitallisia lasten ja nuorten kehitykselle. Monet sanovat kuitenkin tuntevansa sääliä ampujaa kohtaan. Sen lisäksi haastatellut pyrkivät myös ymmärtämään surmaajan taustaa ja tapahtumien syytä. Seuraavassa lainauksessa puhuja kääntää vihan ja pelon tunteet sääliksi:

Kun ei tuolla ole edes vihaa silmissä raukalla. Se on kylmä, se on kone. Mutta mikä saa ihmisen [...] tästähän lähtee heti tulkitsemaan, että tätä ei katso, niin kuin tuota äskeistä [Savon Sanomien kuva sikainfluenssaroketuksista] katsoi vaan kuvana. Tämä on jo sitten iso tarina, eettinen tarina, jonka lopputulos on tämä, että miksi tämä ihminen on tässä ja nyt sitten. (Katja, 38 v.)

Tulkintani mukaan haastatteluissa sääli toimii yhtenä pakokeinona kuvan asettamaan uhri-asemaan, sen herättämään pelkoon. Säälimällä katsoja asettuu sivuun uhkaajan ja uhatun asetelmasta, tai jopa sen yläpuolelle. Kun haastateltavat saavat nähdäkseen koko artikkelin, palautuvat monelle mieleen lukuisat lehtijutut ja televisioreportaasit osana kyseisen lehtijutun kontekstia. Haastateltavat pohtivat säälien ja ymmärtäen Kauhajoen kouluampujan persoonaa ja rakentavat uudelleen median luomaa henkilökohtaista tragediaa, joka on johtanut surmatekoihin:

K: Miltä susta tuntuu katsojana olla tän kuvan edessä?

V: Pahalta. Pahalta ja sitten tietysti tulee niitä ajatuksia, että mikä nuoren ihmisen saa vinksahattamaan niin pahasti, että mikä tässä on tässä maailmanmenossa tai ihmislaajissa tai ihmiskunnan kehitysvaiheessa tai jossain, että ollaanko me tosiaan näin barbaarisella

tasolla, että me tuotetaan tällaisia yksilöitä ja sitten, että ihmiset on niin ahdistuneita että niitten pitää mennä tällaisiin ääritarkoituksiin. (Seija, 61v.)

Seija ottaa puheessaan esiin yhteisen vastuun surmaajan teosta. Hän kysyy: ”ollaanko me tosiaan näin barbaarisella tasolla, että me tuotetaan tällaisia yksilöitä...”. Hän perää yhteiskunnan vastuuta yksilöiden väkivaltaisista teoista. Surmaaja on jo kuollut, eikä häntä enää voi vaatia vastuuseen teoistaan, mutta asioita tulisi pohtia yhteiskunnallisella tasolla. Ampujan uhka kohdistuu käytännössä meihin kaikkiin, ongelma on yhteinen.

Media saa osakseen kritiikkiä

No siis kyllähän se herättää aina ihmisissä pelkoa, että kun avaat lehden ja sitten joku tähtää sua aseella vielä tuplana, niin onhan se nyt vähän perseestä. Että oli tässä paska päivä töissä, ja sitten avaat, että ai joku tähtää mua vielä aseella, no niin, kiva. Kyllä se rupeaa ottaa päähän. Ja sitten just se, että kun kaikki ihmiset ei pysty käsittelee näitä, niin kuin aikuisetkaan ja lapset, ei mun mielestä pysty käsittelee näitä niin. Onhan tämä sinänsä niin kuin tosi edesvastuutonta tehdä tällaista. (Timi, 22v.)

Katsoja tunnistaa, että häntä puhutellaan vihan kohteena. Tämä saa usein aikaan vastareaktion. Vihan teko ei siis ole yksinkertaisesti loppuunsaatu sen artikulaation hetkenä, vaan seurausten ja affektien ketju alkaa kiertää (Ahmed 2004a, 57). Kauha-joen ampujan kuvaan haastattelupuheessa liitetty viha saa aikaan pelkoa, ja se nostattaa myös vihaisuutta ja ärtymystä. Haastateltavat ilmaisevat vihaisuutta ampujaa kohtaan, mutta he puhuvat myös ärtymyksestään kuvan kohtaamisen yhteydessä. He esittävät kritiikkiä *Iltalehteä* kohtaan siitä, että se on julkaissut kuvan uudelleen.

Kysyin haastatteluiden lopussa, mitä mieltä vastaajat ovat kuvan julkaisemisesta. Valtaosa ei hyväksynyt kuvan julkaisemista tai sanoi sen olevan kyseenalaista. Pieni osa ilmaisi hyväksyntänsä kuvan näyttämiseksi lehdessä. Monet vastaajista ilmaisivat huolensa siitä, etteivät kaikki ihmiset pysty käsittelemään kuvan välittämää viestiä. Erityistä huolta kannettiin lapsista. Haastateltavat pohtivat ja kritisoivat *Iltalehden* ja koko median moraalialueita.

K: Onko se sun mielestä hyvä juttu, että näytetään näitä vai?

V: Ei se oikeastaan ole hyvä juttu. Nämähän edistää siis myyntiä. Ja mun mielestä ihan mitä tahansa ei saa tehdä myynnin edistämiseksi. Ja tämä menee kyllä ehdottomasti nyt sille puolelle että, tämä sokkivaikutuksen hakeminen menee jo niin pitkälle, että mikä tahansa mikä lisää vettä myllyyn tai bensaa liekkeihin, jolla saadaan sitten myöskin myyntiä lisättyä, niin kyllä sinne pitäisi joku kohtuuden raja vetää. (Aapo, 41 v.)

Iltalehteä kritisoidaan lukijoiden provosoinnista ja shokeeraamisesta. Haastateltavat tulkitsevat sensaatiolla tähdättävän maksimaaliseen irtonumeroiden myyntiin.

Mediaa arvostellaan siitä, että tapahtumasta pyritään saamaan kaikki mahdollinen irti. Jutun kuvavalinta on ”väärällä tavalla provosoiva, väärällä tavalla shokeeraava, nämä kuvat välittävät mulle vähän erilaisen tunnelman, kuin että mitä mä haluaisin, että tästä itse uutisesta mulle välitettäisi” (Elmeri, 35 v.). Haastateltavat arvioivat, että kuvalla ja jutulla haluttiin saada ihmiset ajattelemaan ja toisaalta sillä halutaan myös herättää huomiota, ”skandaalikäryä”. Haastateltavien mielestä kuvavalinnalla onkin pyritty siihen, että ihmiset kauhistuisivat. Esimerkiksi Erkki sanoo, että ”ihminenhän rakastaa sitä, että se pääsee kauhistelemaan.” Juhani jatkaa samaan tapaan:

No tällä saadaan ainakin vanhat mummot kauhistelemaan sitä, että miten hirveetä on kaikki, kaikki tämmöiset parikymppiset, 20, 25-vuotiaat pojan juipit. Että tällä saadaan sitä semmoista kauhistelua ja sussiunailua kyllä kasvatettua aika lailla. (Juhani, 46 v.)

Osa haastateltavista kritisoi iltapäivälehtiä yleisesti siitä, että tapahtumaa käsiteltiin turhan laajasti ja siitä pyrittiin ottamaan kaikki irti kaupallisen voiton tavoittelomiseksi. Esimerkiksi Aapo ilmaisee näkemyksensä siitä, että tämänkaltainen uutisointi alkaa jossain vaiheessa kääntyä itseään vastaan:

Tulee vastareaktio kyllä ainakin meikälaiselle lukijana, että onko tässä nyt oikeasti mitään olennaista uutta sanottavaa? Ja varsinkin sitten kun usein näissä ehkä ohitetaan sellaisia asioita mistä voitaisiin keskustella vähän enemmän tai tuoda ainakin esille niin kun vaikka Suomen mielenterveyspalveluiden huonosta laadusta ja siitä kuinka nuoriso saa olla vaikka kuinka digidagi ja ei muuta kun nappi huuleen ja avohoitoon, jos siihenkään. (Aapo, 41 v.)

Haastateltavien puheessa näkyy, miten katsoja asemoituu vihan kohteeksi ja kuvasta tulkittu viha liikuttaa katsojaa, eli saa tämän reagoimaan jollain tapaa. Haastateltavien kommentoissa näkyy juuri vihan ja epämiellyttävien tunteiden käsittely: miten vihaa voisi käsitellä ja saattaa sen pois edestään? Edellä Aapo kritisoi yhteiskunnan päättäjiä ja syyttää näitä mielenterveyspalveluiden huonosta laadusta.

Mutta toisaalta ihmisten on pakko saada tätä kuitenkin jotenkin käsitellä, niin tämä nyt sen konkretisoi, että millaisista tyypeistä on ollut kysymys. Että tavallaan se antaa sille, järjestömyydelle kasvot jota voi käsitellä tai jota vihata tai syyttää tai ihan mitä tahansa. (Kalle, 33v.)

Monet haastateltavat toistavat, että Kauhajoen surmaajan kuvaa ei olisi pitänyt julkaista mediassa. Mutta asiaa mietitään myös eri näkökulmista ja sanotaan, että kuvan julkaiseminen on jossain mielessä myös oikeutettua ja tarpeellista, jotta ihmiset saavat tietoa asiasta. Kuvan näyttäminen antaa käsittämättömälle tragedialle kasvot, joita syyttää ja vihata, kuten Kalle ilmaisee edellä. Niina pohtii, että kasvojen antaminen rikolliselle tekee kauheuksista inhimillisiä, jolloin niitä on helpompi käsitellä.

No tässä tullaan taas siihen, että, että miten se tämmöiseen kadunmieheen, minuun, vaikuttaa, että se on hyvä, että nämä saa kasvat nämä ihmiset. Koska silloin näistä kauheuksista tulee inhimillisiä. [...] Jos näitä kuvia ei olisi, niin sitten taas olisi helpompi sivuuttaa. Mutta tämä pakottaa pysähtymään, että miksi tuo ihminen on tuossa tilanteessa. Ja sieltä tulee sitten kaikki nämä yhteiskunnalliset asiat ja masennukset ja kiusaamiset, ja mikä tämä on tämä maailma, että tämmöistä pääsee tapahtumaan. Eli siinä mielessä on hyvä, koska se herättää, herättää sitten jokaisen ihmisen kokemuksen ehkä paremmin. (Niina, 38v.)

Kauhajoen koulusurmat mediassa -tutkimuksessa (Raittila ym. 2009) haastatellut journalistit suhtautuivat ampujan nimen, kuvan ja tämän internetissä julkaiseman materiaalin käyttämiseen uutisoinnissa kahtalaisesti. Toisten mielestä kaikkien kolmen käyttäminen on journalistisesti perusteltua ilman mitään erityisiä rajoituksia. Toisten mielestä niiden esittäminen oli alkuvaiheen uutisoinnissa välttämätöntä, mutta myöhemmässä vaiheessa he joko tuomitsivat kuvilla mässäilemisen tai pohtivat journalismin vastuuta ampujan henkilön esittämisessä. (Emt., 61–62.) Kuvan julkaisemista kannattaneiden toimittajien mukaan kyseisellä kuvalla ja ampumisvideon näyttämällä verkossa ja televisiossa voitiin osoittaa, ettei tällainen ampumaharrastus ole normaalia. Haluttiin myös kertoa, että internetissä voi olla vaarallista materiaalia. Ampujan nimen ja kuvan julkaisemista perusteltiin myös tiedonvälitysvälikäytännöllisyydellä: journalismin tulee kertoa, mitä todella on tapahtunut ja surmatyön vakavuus velvoittaa myös kertomaan tapahtuman taustat perusteellisesti (emt., 61–64). Myös tässä tutkimuksessa haastatellut ilmaisevat, että kuvan herättämän vihan, pelon, ärtymyksen ja huolen oikeutuksena voidaan nähdä se, että kuva antaa kasvat, joita vihata ja syyttää. Joskus ihmisten täytyy järkyttyä, jotta herätään ajattelemaan ja toimimaan. Kuva kylvää vihaa ja pelkoa, mutta samalla se antaa tietoa tapahtuneesta hämmennyksen ja kysymysten keskellä.

Vihan ja pelon kierto

Sara Ahmedin (2004a, 45) mukaan merkkien affektiivinen arvo kasvaa niiden keskinäisessä liikkeessä; mitä enemmän merkkejä kiertää, sitä affektiivisempia niistä tulee. Julkaisemalla uudelleen Kauhajoen surmaajan kuvan *Iltalehti* laittoi surmaajan vihan ja uhman edelleen kiertoön laajalle yleisölle. Tämän tutkimuksen haastatteluiden valossa kohtaaminen Kauhajoen surmaajan kuvan kanssa oli hyvin affektiivinen.

Surmaajan kuvan representoima väkivallan uhka tarjoaa katsojalle uhrin paikkaa. Sen sanotaan herättävän vihaa, ahdistusta, pelkoa ja hämmennystä. Kuvan viha on tarttuvaa, ja se vaikuttaa liikuttavan lähes kaikki haastateltavia. Aseella uhkaamiseen on vaikea olla reagoimatta, sillä se puhuttelee katsojaa vihattuna. Vihan tunteen kanssa ei haluta jäädä yksin, se on välitettävä kiertoön jossain muodossa eteen, taakse tai sivulle (vrt. Ahmed 2004a, 45). Haastateltavat kertovat kuvan herättävän pelkoa. Tämä saa aikaan pakenemista: katsoja kääntää sivua, pistää kuvan pois näky-

vistään. Etäisyyden otto kuvan epämiellyttävyydestä näkyy myös esimerkiksi puhe-
tavassa siitä, että kuva on esitys eikä haastateltava ole nyt juuri todellisuudessa uhat-
tuna. Haastateltavat pyrkivät hallitsemaan pelkoa myös ilmaisemalla sääliä surmaajaa
kohtaan ja yrittämällä ymmärtää syytä, jotka saattoivat johtaa äärimmäiseen tekoon.
Yhteiskuntaa syytetään siitä, ettei se ota nuorison ongelmia riittävän vakavasti eikä
mielenterveyspalveluihin anneta riittävästi resursseja. Haastateltavat puhuvat myös
yhteisvastuun rakentamisesta, jolla voitaisiin tarttua väkivallan ongelmaan.

Kauhajoen ampujan kuvan vastaanotossa tunteiden kierrätys toimii monimutkai-
sesti ja moneen suuntaan. Viha, pelko ja ahdistus työntävät pois kuvan luota, mutta
herättävät myös haastateltavien kiinnostuksen – kuvan ääreltä ei välttämättä lähdetä
pois vaan se myös vetää puoleensa. Haastateltavien kommentoissa näkyy, että he
olivat lukeneet Kauhajoen tapahtumista ja heitä kiinnosti keskustella aiheesta. Suu-
ressa osassa haastatteluja esitetään kuitenkin myös kritiikkiä *Iltalehdeä* ja ”mediaa”
kohtaan siitä, että Kauhajoen surmaajan kuva julkaistiin. Yleisesti kritisoidaan kau-
pallisen median löyhää asennetta tunteisiin vetoavien kuvien julkaisemisessa ja sitä,
että sensaatiomaisella kuva-aineistolla pyritään herättämään mahdollisimman suurta
huomiota myynnin edistämiseksi. Aineistossa esiin nouseva mediakritiikki ja ärtymys
ilmentävät kuvan affektiivista voimaa – sen kohtaaminen koettiin erityisen epämu-
kavaksi. Mutta osaltaan myös haastattelutilanne ja kysymys kuvan julkaisemisen hyväk-
syttävyydestä ovat kutsuneet kritiikkiä esiin. Kuvaa pysähdyttiin nyt varta vasten päi-
vittelemään, ihmettelemään ja kauhistelemaan tutkijan kanssa.

Mediakuvien väkivalta herättää ristiriitaisia näkemyksiä. Digitaaliakauden vies-
tintäteknologia mahdollistaa uusia keinoja representoida, kierrättää ja kuluttaa kuvia.
Tämä herättää huolta myös sääntelyn näkökulmasta: mitä yleisöille on sopivaa näyt-
tää? (Attwood & Lockyer 2009.) Kauhajoen tapahtuman jälkeen tiedotusvälineissä
haastatellut asiantuntijat korostivat, että median pitäisi pidättäytyä ampujan nimen
ja kuvien käytöstä. Pelättiin, että media lietsoo uusia veritöitä, jos se nostaa ampujan
roolimalliksi tai sankariksi. Myös useiden tiedotusvälineiden päätoimittajat ilmaisivat
olevansa tästä tietoisia ja noudattavansa varovaisempaa linjaa uutisoinnissa. Silti eri-
tyisesti *Iltalehden* ja *Nelosen* uutisoinnissa käytettiin ampujan ottamia kuvia ja tämän
nimeä. Toimittajat kertoivat tämän johtuneen siitä, että paikan päällä toimittajien ja
kuvaajien liikkumista rajoitettiin. Toisaalta Jokelan koulusurmien uutisointiin kohdis-
tuneen kritiikin jälkeen noudatettiin journalistien mukaan myös erityistä hienovarai-
suutta. (Raittila ym. 2009, 61–62.) Niin asiantuntijat kuin tiedotusvälineiden edustajat
ajattelivat ensisijaisesti tapahtuman osallisia, mutta suuren yleisön mahdollisesta jär-
kyttymisestä ei juuri puhuttu.

Kaupallinen media hyödyntää ihmisten kiinnostusta tragedioihin. Jos vihaa ja pel-
koa nostattavat uutislööpit tekevät uutisista tarttuvampia, näitä myös tarjotaan aina
kun aineistoa on saatavilla. Pelon kulttuurista kirjoittaneen amerikkalaisen tutkijan
David Altheiden (2002) mukaan pelon diskurssi on yleistynyt mediassa ja erityisesti
uutisissa. Onnettomuuksia pidetään toki ikävinä, mutta niiden jälkiseurauksilla juhli-
taan näyttävillä uutisartikkeleilla tai pitkillä reportaaseilla. Yksi selityksistä on viestin-
tävälaineiden kova kilpailu lukijoista ja katsojista.

Kauhajojen surmien mediarepresentaatioita tarkastelleiden tutkijoiden mukaan ampujasta rakennettiin mediassa jossain määrin jopa sankaria, tarinan päähenkilöä. Median toistaessa surmaajan verkkomateriaalia nousi tämä uutisoinnin siteeratuimmaksi lähteeksi ja visuaalisten esitysten aktiivisimmaksi toimijaksi (Raittila ym. 2009, 57; Hakala 2009a, 66–73). Vastaavaa kritiikkiä surmatyön tekijän glorifioinnista kaiakuu tämän tutkimuksen haastateltavien puheessa. Valtaosa haastatelluista ei pitänyt ampujan kuvan julkaisemista sopivana. Tässä voi nähdä sen, että median kehystykset ovat osaltaan rakentaneet yleisöjen tulkintoja kuvasta – osallistuen samalla vihan ja pelon kiertoon.

Viitteet

- 1 Ampujan profiili poistettiin *IRC-Galleriasta* surmapäivänä, mutta moni ehti ladata ja tallentaa materiaalia. *YouTubessa* kiertää edelleen ampujan jättämää kuva- ja videomateriaalia sinne tehdyissä videokosteissa ja uutistaltioinneissa (Raittila ym. 2009, 50).
- 2 Haastattelut tehtiin Helsingissä, Tampereella ja Jyväskylässä. Haastatelluista puolet oli naisia ja puolet miehiä ja he edustavat eri ikäryhmiä (15–65 v.).
- 3 Kuvavirikkeiden käyttö (engl. *photo elicitation*) on yleistynyt menetelmäksi, jolla voidaan herättellä keskustelua haastattelussa. Valokuva konkretisoi aiheen ja tuo sen läsnäolevaksi haastattelutilanteeseen. (Rose 2007, 238–239; Törrönen 2001; Harper 2002.)
- 4 Kuvien herättämien tunteiden ja luottamuksen välillä ilmeni myös kiinnostava ristiriita: tunteisiin vetoavaa kuvaa pidettiin yhtäältä luotettavana ja toisaalta epäluotettavana (ks. lisää Puustinen & Seppänen 2010, 80–82).

Kirjallisuus

- Ahmed, Sara (2004a). *The Cultural Politics of Emotion*. New York: Routledge.
- Ahmed, Sara (2004b). Affective Economies. *Social Text* 22:2, 118–139.
- Alasuutari, Pertti (1999). *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Altheide, David (2002). *Creating fear. News and the Construction of Crisis*. New York: Walter de Gruyter.
- Attwood, Feona & Lockyer, Sharon (2009). Controversial Images: An Introduction. *Popular Communication* 7, 1–6.
- Birkland, Thomas & Lawrence, Regina (2009). Media Framing and Policy Change After Columbine. *American Behavioral Scientist* 52:9, 1405–1425.
- Blackman, Lisa & Venn, Couze (2010). Affect. *Body @ Society* 16:7, 7–28
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2000). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Featherstone, Mike (2010). Body, Image and Affect in Consumer Culture. *Body @ Society* 16:7, 193–221.
- Foucault, Michel (2008). *Tarkkailla ja rankaista*. Helsinki: Otava.
- Frymer, Benjamin (2009). The Media Spectacle of Columbine. Alienated Youth as an Object of Fear. *American Behavioral Scientist* 52:10, 1387–1404.
- Hakala, Salli (2009a). *Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa. Analyysi Jokelan ja Kauhajojen kriisien viestinnästä*. Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen raportteja 2/2009. Viestinnän tutkimuskeskus CRC.
- Hakala, Salli (2009b). Symbolisen johtajuuden kriisi – koulusurmat ravisuttavat verkostoyhteiskuntaa. *Media @ Viestintä* 32:2, 19–30.
- Hall, Stuart (1992). *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Jyväskylä: Gummerus.
- Harper, D. (2002). Talking about pictures: a case for photo-elicitation. *Visual Studies* 17:1, 13–26.

- Hemmings, Clare (2005). Invoking Affect. Cultural theory and the ontological turn. *Cultural Studies* 19:5, 548–567.
- Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2000). *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Koivunen, Anu (2001). The Affective Turn. Teoksessa: Koivunen, Anu & Paasonen, Susanna (toim.). *Conference Proceedings for Affective Encounters. Rethinking embodiment in feminist media studies*. Saatavilla: <http://www.utu.fi/hum/mediatutkimus/affective/proceedings.pdf> (luettu 10.12.2010).
- Koivunen, Anu (2008). Affektin paluu? Tunneongelma suomalaisessa mediatutkimuksessa. *Tiedotustutkimus* 31:3, 5–24.
- Koivunen, Anu & Paasonen, Susanna (toim.) (2001). *Conference Proceedings for Affective Encounters. Rethinking embodiment in feminist media studies*. Saatavilla: <http://www.utu.fi/hum/mediatutkimus/affective/proceedings.pdf> (luettu 10.12.2010).
- Koivunen, Anu (2010). An affective turn? Reimagining the subject of feminist theory. Teoksessa: Liljeström, Marianne & Paasonen, Susanna (toim.). *Working with Affect in Feminist Readings: Disturbing Differences*. London: Routledge, 8–28.
- Koskela, Hille (1999). *Fear, control and space: geographies of gender, fear of violence, and video surveillance*. Helsinki: Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja A 137.
- Kyrölä, Katariina (2010a). *The Weight of Images. Affective Engagements with Fat Corporeality in the Media*. Annales Universitatis Turkuensis, ser. B tom. 326 Humaniora. University of Turku.
- Kyrölä, Katariina (2010b). Expanding Laughter. Affective viewing, body image incongruity and *Fat actress*. Teoksessa: Liljeström, Marianne & Paasonen, Susanna (toim.). *Working with Affect in Feminist Readings: Disturbing Differences*. London: Routledge, 72–84.
- Liljeström, Marianne & Paasonen, Susanna (2010) (toim.). *Working with Affect in Feminist Readings: Disturbing Differences*. London: Routledge.
- Muschert, Glen (2007). Research in School Shootings. *Sociology Compass* 1:1, 60–80.
- Pantti, Mervi (2009). Tunteellisempää journalismia. Teoksessa: Väliverronen, Esa (toim.). *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 193–206.
- Pantti, Mervi (2005). Masculine Tears, Feminine Tears – and Crocodile Tears. Mourning Olof Palme and Anna Lindh in Finnish Newspapers. *Journalism, Theory, Practice and Criticism* 6:3, 357–377.
- Pantti, Mervi & Wieten, Jan (2005). Mourning Becomes the Nation: Television coverage of the murder of Pim Fortuyn. *Journalism Studies* 6:3, 301–313.
- Pantti, Mervi & van Zoonen, Liesbet (2006). Do Crying Citizens Make Good Citizens? *Social Semiotics* 16:2, 205–224.
- Pantti, Mervi & Wahl-Jorgensen, Karin (2007). On the political possibilities of therapy news: Media responsibility and the limits of objective in disaster coverage. *Estudos em Comunicacao* 1:1, 3–25.
- Puustinen, Liina & Seppänen, Janne (2010). *Luottamuksen kuva. Lukijoiden tulkintoja lehdistön uutiskuvien uskottavuudesta*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 113.
- Radway, Janice (1984). *Reading the Romance: Women, Patriarchy and Popular Literature*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Raittila Pentti; Haara Paula; Kangasluoma Laura; Koljonen Kari; Kumpu Ville & Väliverronen Jari (2009). *Kauhajoen koulusurmat mediassa*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 111.
- Raittila Pentti; Johansson Katja; Juntunen Laura; Kangasluoma Laura; Koljonen Kari; Kumpu Ville; Pernu Ilkka & Väliverronen Jari (2008). *Jokelan koulusurmat mediassa*. Tampere yliopisto: Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 105.
- Rose, Gillian (2007). *Visual Methodologies*. London: Sage.
- Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) (toim.). *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Seppänen, Janne (2000). Nuoret, tutkijat ja Benetton. Kilpatulkintoja mainoskuvasta. *Tiedotustutkimus* 23:2, 20–35.
- Stacey, Jackie (1994). *Star Gazing. Hollywood Cinema and Female Spectatorship*. London & New York: Routledge.
- Spencer, William & Muschert, Glenn (2009). The Contested Meaning of the Crosses at Columbine. *American Behavioral Scientist* 52:10, 1371–1386.
- Sobchack, Vivian (2004). *Carnal Thoughts. Embodiment and moving image culture*. Berkeley: University of California Press.

- Sumiala, Johanna (2008). Circulation. Teoksessa: Morgan, David (toim.). *Key Words in Religion, Media and Culture*. New York & London: Routledge, 44–55.
- Sumiala, Johanna (2009). Koulusurmat ja mediodut kuoleman rituaalit. *Kulttuurintutkimus* 26:2–3, 61–70.
- Sumiala, Johanna & Tikka Minttu (2009). ”Netti edellä” kuolemaan – koulusurmat kommunikatiivisena ilmiönä. *Media & Viestintä* 32:2, 5–18.
- Törrönen, Jukka (2001). Haastattelemisen virikkeillä: Virike johtolankana, pienoismaailmana ja/tai provosijana. *Sosiologia* 38:3, 205–217.
- Valaskivi, Katja (2007). Väkivalta, media ja kohtuus. Teoksessa: Hoikkala, Tommi & Suurpää, Leena (toim.). *Jokela-ilmio. Sikerä nuorisotutkijoiden näkökulmia*. Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisu 17, 51–53. Saatavilla: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/jokela.pdf> (luettu 10.12.2010)